

УДК 82-312.2(438):027.021(477.74)''16/17''

О. Л. Ляшенко,

провідний бібліотекар Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, Одеса, 65082, Україна,
тел. (0482) 34 80 11

ПОЛЬСЬКА РЕЛІГІЙНА ЛІТЕРАТУРА XVII–XVIII СТ. В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ

У статті подано характеристику примірників польських релігійних видань XVII–XVIII ст. з «розпорошених» колекцій, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Надається короткий аналіз примірників з книжкових зібрань монастиря премонстрантів у Вітові та Корпусу кадетів у Калішу, а також з колекцій приватних осіб: Антонія Роговського, Жана-Батиста Кольбера, Михайла Павловського. Атрибуєвано особи власників.

Ключові слова: полоніка, польська релігійна література XVII–XVIII ст., приватні книжкові колекції, монастир премонстрантів у Вітові, Корпуса кадетів у Калішу, Антоній Роговський, Жан-Батист Кольбер, Михайло Павловський.

Хоча церква не пов'язана у виключний спосіб з жодною національною чи масовою культурою, однак у реальності вона мусить бути включеною до культури вірних, адже ці дві дійсності мають співіснувати у творчому зв'язку та діалозі. Християнство, прийняте в Польщі, можна охарактеризувати як мирне, суспільне, містичне та «мрійливе». Окрім того, надзвичайно тісним тут був зв'язок церкви і нижчого кліру з громадою, який витворював своєрідний характер католицько-національної культури. Цілком логічно, що найдавніші пам'ятки польської літературної спадщини також носять релігійний характер (наприклад, найдавніший рукопис польською мовою – «*Vogurodzica*»). Отже, незважаючи на те, що багато перших авторів, які творили польською мовою, належали до реформатських церков (Миколай Рей, Бернат з Любліна), важко переоцінити вплив католицизму на польську культуру. Таким чином, дослідження польської релігійної літератури XVII–XVIII ст. є органічною сходинкою у вивченні старожитньої полоніки в колекції університетської бібліотеки (Іл. 1).

У ході роботи було опрацьовано 37 стародруків з колекції університетської бібліотеки, примірники яких знаходяться як у перших десяти «богословських» відділах книгозбірні, так і у відділі «А», сформованому за форматним принципом. За тематикою обрані видання розподіляються на книги літургійні (богослужбові), богословські, релігійно-філософські і видання з церковного права та історії церкви. Бібліографічні описи зазначених видань вміщено в додатку наприкінці статті. Особливий інтерес являє те, що більшість опрацьованих примірників університетської бібліотеки належать до т. зв. «розпорошених» колекцій: при описі книг *de visu* було виявлено 17 власницьких знаків, перерахованих нижче в хронологічному порядку:

– 13 власницьких записів: «*Ex Libris Conventus Vitoviensis S. Or[de]nis Premonstraten[sis] A. D. 1634*», «*Fin Antonii Rogowski Professi Vitovien[sis]*», «*Vi-*

bibliotheca Colbertina», «Ex libris Joachimi Gł[...] p. [...]», «Knechowicz», «Jozef Burzynski», «Filipiny Biegańskiéj», «E[razm] D[oliwa] Starzyn[ski]», «Romuald Hube», «Ex Libris M. Fran. Wieliczk [...] Comp. [...] R. 1812 [...]», «Студента Киевской Д. Академии Михаила Павловскаго. 1831го года Марта 23го дня.», «Theologii Magistri Paulouskey 1834 anno Odessa», «3 pazdziernika 1910 roku Otrzymała Na pamjątkę te ksianżke Ot zyczączej przyjaciolki Mani Korsak dla Winci O.»;

- 1 штамп: “BIBLIOTEKA KORPUSU KADETOW”
- 1 екслібрис: “ExLibris Konrada Berezowskiego”
- 2 суперекслібриси: гербовий суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера, суперекслібрис «B[ibliotheca] C[olbertina]».

Поряд із власниками вже відомих у літературі колекцій: Конрадом Березовським [5], Ромуальдом Губе [8, 21], Анджеєм Кухарським [1-3, 21], Еразмом Доловою Стажинським [див. 7], у нашому списку фігурують маловивчені або навіть невідомі бібліофіли. На жаль, через неповнність інформації, поданої у власницькому записі, або недостатню розробленість питання атрибуції власника виявилася подекуди неможливою чи суперечливою.

Історія двох примірників видань XVII ст. пов'язана з монастирем братів-премонстрантів¹ у Вітові: «Про священну давнину Єрусалимського Ордену Святого Гробу Господнього» (*De sacra antiquitate et statu Ordinis Canonici Custodum Sacrosancti Sepulchri Domini Hierosolymitani*) Самуеля Накельського (Додаток 22) та «Історія Страстей Христових» (*Historia Passionis Christi*) Альбрехта Станіслава Радзівіла (Додаток 30). Автор першого видання – Самуель Накельський (світське ім'я Анджей; 1584-1652) – чернець ордену Святого Гробу Господнього, який походив з містечка Новополе коло Лельова (Малопольща). Багато займався історією свого ордену, але з-поміж цікавого доробку виділяється названа праця «Про священну давнину ...», видавши яку 1625 р. в Кракові, чернець зазнав слави поважного вченого, оскільки при вражаючій ерудиції виявив обдарування в історичних дослідженнях. На знак визнання ректор монастиря в Міхові Станіслав Любенський, правою рукою якого був отець Самуель, відправив останнього на прощу до Риму, де той мав отримати докторський ступінь. На титульній сторінці бібліотечного примірника цього першого прижиттєвого видання твору власницький запис: «Ex Libris Conventus Vitoviensis S. Or[de]nis Premonstraten[is] A. D. 1634» («З книг монастиря св. ордену премонстрантів у Вітові Р. Б. 1634») (іл. 2).

Наприкінці XIII ст., у часи великої експансії ордену в Європі, у Польщі виникло декілька норбертанських монастирів, а серед них і монастир у Вітові. Для побудови кляштору було обрано невеликий пагорб серед болотяних низин над рікою Копживницею (тепер Страва). Таким чином монастир та його землі знаходилися поблизу садиби бернардинців (цистерціанців)² у Сулейові [15, s. 7]. У 1613 р. король Сигізмунд III Ваза віддав сулейовське абатство цистерціанців та вітовське абатство норбертанців в управління Отто Шенкінгу (1554-1637) – лівонському єпископові, який змушений був покинути свою дієцезію через напад шведів. Цей період в історії вітовського монастиря характеризується великою приязню з боку короля, який часто відвідував Шенкінга та абатство. Монастир розвивався, збільшувалася його книгозбірня [11, s. 19]. Цим же часом (1634 р.) датовано появу в кляшторі характеризованого примірника видання «Про священну давнину ...». Однак, XVIII та XIX ст. не так сприятливо відбилися на розвитку духовного осередку: в 1797 р. майно вітовського монастиря було вивезене в процесі т. зв. секуляризації. Бібліотеку та архів було перевезено до Варшави. Після ж 1831 року значна їх

частина була вивезена до Петербургу та вміщена в Імператорській бібліотеці. Деякі вітовські документи, головним чином XVIII ст., сьогодні знаходяться в Бібліотеці Оссолінеум у Вроцлаві [11, s. 202]. До бібліотеки Новоросійського університету примірник видання «Про священну давнину ...» потрапив у складі колекції відомого польського правника сенатора Ромуальда Губе в 1868 р.

Автор ще одного видання, бібліотечний примірник якого пов'язаний з вітовським монастирем, Альбрехт Станіслав Радзівіл (1593-1656) – князь, магнат, канцлер великий литовський – є відомим за нетолерантні католицькі погляди. Дослідники відзначають, що однією з найголовніших особистих рис канцлера була барокова, «скоріше почуттєва, ніж розумова, і за сучасними стандартами незрозуміла релігійність» [10, s. 91]. Автор агіографічної збірки «Мати святих Польща ...» Флоріан Ярошевич помістив життя князя в категорії «побожних», призначаючи 5 листопада днем його спомину. Прикладами його побожності він називає написання релігійних книг, дуже часте прийняття святого причастя і навіть бичування [13, s. 101]. Однак заради справедливості слід відзначити, що інколи релігійні принципи канцлера мусили поступатися голосу крові³.

Наприкінці вступу автора на с. [6] примірника «Історії Страстей Христових ...» міститься власницький запис, який свідчить про те, що книга належала ченцю монастиря у Вітові Антонію Роговському («Fin Antonii Rogowski Professi Vitovien[si]») (іл. 3).

З долею культурної установи абсолютно іншого спрямування – Корпусу кадетів у Калішу – пов'язана історія примірника «Нового Заповіту» (*Nowy Testament*) перекладу о. Якуба Вуйка (1541-1597)⁴, що вийшов друком у 1647 р. в Кракові (Додаток 7). Вперше книгу було видано в Кракові в 1593 р., пізніше переклад виходив ще 6 разів [12, t. XXXI, s. 115]. Передостаннє, шосте видання, примірник якого зберігається в університетській бібліотеці, містить передмову з другого, познанського перевидання «Нового Заповіту». Загалом, це видання майже цілком подібне до перевидання 1621 р., виконаного у тій же друкарні Анджея Пйотрковчика, розрізняє їх лише положення кустодів під літерами останнього вірша [12, t. XIII, s. 25]. Гжегож Кубський зазначає, що період після 1593 р. «... не буде помилковим ... називати ерою Біблії о. Якуба Вуйка, бо визначений його прізвищем переклад виконає роль тексту, що зобов'язує католиків, які говорять польською. Він відточить та сформує уявлення про те, як польською лунає Слово Боже і чим є сакральна мова. Він стане взірцем побожної мови, святої та натхненної Богом» [17, s. 6].

На титульній сторінці примірника видання «Нового Заповіту» штампи чорного кольору: «BIBLIOTEKA KORPUSU KADETOW», «F6»; на звороті верхньої кришки оправи власницький запис: «F6» (іл. 4). Юзеф Вояковський зазначає: «... можемо підкреслити, що в Каліському корпусі дотримувалися повіддільного укладу книгозбірні, про що свідчать літери та цифри, відтиснуті з обох боків бібліотечної печатки з написом: «Biblioteka Korpusu Kadetów», яку вміщували на титульній сторінці книг» [23, s. 159]. Порівнюючи корпус провенієнцій із даними, поданими Юзефом Вояковським, та подібними відомостями Стефана Росоловського [22, s. 216], доходимо висновку, що примірник належав до бібліотеки Корпусу кадетів у Калішу.

Каліський корпус кадетів був створений за особливої суспільно-політичної ситуації, коли після розділу 1793 р. каліські землі опинилися під владою Пруссії. Тоді корпус виконував функцію онімечення підкорених земель. У жовтні 1806 р. ситуація змінилася: Каліш зайняло польське військо. Втім, 1803-1812 рр. все ж були досить

складними для навчального закладу, оскільки місто стало плацом різноманітних військ у зв'язку із воєнними діями, які велися Наполеоном. Новий етап діяльності для школи почався із утворенням Польського Королівства. З 30 червня 1815 р. каліська школа підпорядковувалась т. зв. Відділу публічної освіти, а з 7 липня 1817 р. – Урядовій комісії визнань та публічної освіти. Каліський корпус отримав статус цивільно-військового інституту. Втім, незважаючи на значні організаційні зміни, корпус зберіг давні традиції, взірцем для яких була Лицарська Школа⁵. Але вже в лютому 1820 р. Олександр I затвердив запропонований великим князем Костянтином план реорганізації Корпуса в Калішу та рекомендував передати його Військовій комісії.

Аналізуючи програму та зміст навчання в школі кадетів належить ствердити, що їх рівень був загалом високим, опертим на найновіші здобутки тогочасної педагогіки та дидактики. До послуг викладачів та кадетів існували викладові зали, методичні кабінети, навчальні посібники і надзвичайно вдало укомплектована бібліотека. Розміри книгозбірні оцінюють приблизно в тисячу томів [23, s. 159]. До найбільш цінних з них належали стародруки і твори С. Конарського, Ю.-У. Немцевича, А. Нарушевича та ін. До бібліотеки надходила низка часописів (серед інших «Dziennik Praw», «Dziennik Wileński», «Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Krakowskim Połączonego») [18, s. 195].

Бібліотека каліського Корпусу кадетів існувала до червня 1832 р., коли після розформування школи за наказом російської влади книгозбірня була вивезена до Петербурга і там розподілена між різними установами. Незначна її частина в 1925 р. була переказана почесним суддею Бергманом з Ліді Центральної військовій бібліотеці у Варшаві [18, s. 201].

Два примірника праць з історії церкви Стефана Дамалеви́ча (бл. 1610-1673): «Галерея гнезненських архієпископів» (*Series archiepiscoporum gnesnensium*) (Додаток 10) та «Життя влоцлавських єпископів» (*Vitae Vladislaviensium episcoporum*) (Додаток 11) належали свого часу до бібліотеки «Великого Кольбера». На титульній сторінці примірника «Галереї гнезненських єпископів» власницький запис: «Bibliotheca Colbertina», на верхній кришці оправи конволюта гербовий суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера, на корінці – суперекслібрис з літерами: «BC» (іл. 5).

Французький державний діяч Жан-Батист Кольбер (1619-1683) на початку державної служби був протеже Мазаріні, який призначив його своєю довіреною особою. За рекомендацією кардинала молодий король Людовик XIV призначив Кольбера інтендантом фінансів. На цій посаді той відзначився наполегливою працею та впровадженням багатьох реформ. Як зазначає І. Б. Качур, бібліофіл та власник великої бібліотеки, що налічувала близько 50 тис. томів, Кольбер купував та долучав до своєї колекції цілі книгозбірні, наприклад, А. Дюшена і К. Арді. Після смерті інтенданта бібліотека була успадкована і поповнена його синами. Пізніше, у 1728 р. в Парижі був оголошений аукціон на книги з цієї родинної бібліотеки. Аукціон тривав з травня 1728 р. до 1732 р. У розпродаж втрутився французький уряд і Людовик XV виділив 300 тис. ліврів з метою її купівлі для Королівської бібліотеки, до складу якої в 1732 р. увійшла більша частина цієї родової книгозбірні. Решта книг була розпорощена [6, с. 130].

Автор «Галереї гнезненських архієпископів» та «Життів влоцлавських єпископів» Стефан Дамалеви́ч – священник та чернець, історик церкви, «життєписар», теолог та проповідник, крушвицький та влоцлавський канонік, ректор

Духовної семінарії у Влоцлавку, настоятель капітули латеранських каноніків у Калішу, а також поет та дипломат – був втіленим дитям та творцем епохи польського бароко. Початок 1640-х рр. був для Дамалеви́ча періодом інтенсивної роботи та інтелектуального розвитку. Саме тоді він плідно працював над «Життями влоцлавських архієпископів» – твором, на який його благословив єпископ Любенський [20, s. 391]. Трохи пізніше на цю роботу з'явилося ще більше причин, адже Стефан Дамалеви́ч вирішив присвятити себе чернецтву, ставши регулярним каноніком. Отже, *Vitae Vladislaviensium Episcoporum*, що оповідає про історію дієцезії через життя її єпископів, вийшло в Кракові в типографії Францішка Цезарія. Ініціатором видання став Мацей Любенський. Видання виконане у чверть аркуша, старанно опрацьоване з видавничої точки зору і досить багато прикрашене (оздобні картуші та герби, ініціали). Це є безперечною заслугою друкаря, роботи якого славилися високою якістю.

Твір Дамалеви́ча відкриває чудово укладена титульна сторінка, на звороті якої міститься прекрасний гербовий картуш, скомпонований зі щита у вигляді дзеркала з амурами з боків, що підтримують корону, над якою розташовано хрест та кардинальський капелюх. Щит-дзеркало всередині порожній, напис вгорі: *In arma Illustrissimi* наводить на думку, що тут мав би бути герб єпископа Любенського. Можливо, на примірнику, призначеному самому єпископу, цей герб намальовано вручну. Під картушем вміщено катрен, написаний елегантним дистихом. «Життя влоцлавських єпископів» містять найпоширеніший з можливих (за винятком пропущеного єпископа Анджея Опоровського), каталог єпископів куявських. Він обіймає всіх «легендарних» крушвицьких єпископів та недостатньо відомих влоцлавських.

Втім, не всі історіографи церкви визнавали цінність праці С. Дамалеви́ча. Пйотр Павловський зауважує, що автор XIX ст. Ф. М. Собещанський закидав досліднику найвне перероблення Длугоша з «довільними додаваннями на своє вподобання». У XVIII ст. німецький дослідник Давид Браун звинувачував Дамалеви́ча в бракові критицизму і панегіризмі [20, s. 398]. Незважаючи на всі перелічені недоліки твору, головною заслугою автора є те, що завдяки його історичній праці збереглося багато документів (папських бул, королівських та князівських привілеїв), на які він посилався та які дослівно цитував. Варто також нагадати, що його праця була першим широким друкованим дослідженням стосовно розглянутих у ній проблем. Впродовж довгого часу «Життя ...» Дамалеви́ча були єдиним загальнодоступним твором цього типу, що досліджував влоцлавське єпископство. Подібні праці Яна Длугоша ще довго залишалися рукописними і майже недоступними. «Життя влоцлавських єпископів» більшою мірою належить до науково-популярних видань і від самого початку задумувалося як «книга для читання». Вона писалася ченцем на заохочення єпископа і не претендує на звання спеціалізованого, обґрунтованого на наукових дослідженнях суто історичного твору.

Неочікувано тісно із творами Стефана Дамалеви́ча пов'язаний ще один богословський стародрук – «Нова Гігантомахія» (*Nova Gigantomachia*) його сучасника Августина Кордецького (1604-1673) (Додаток 16). Клеменс Августин Кордецький – пріор ордену паулінів. Він же став на чолі оборони монастиря під час облоги Ясної Гури шведами. Загально прийнято вважати, що історію облоги він представив у щоденнику, датованому 1655 р., і на його підґрунті в 1658 р. написав «Нову Гігантомахію» – белетристичний твір про оборону ченстоховського

санктуарія. Пізніше цей опис використовувався в «Потопі» Генріком Сенкевичем для створення фабули оборони кляштору.

Втім, біограф вже знайомого нам влоцлавського вченого каноніка С. Дамалевича П. Павловський бачить у цій версії певні неточності, зауважуючи, що деякі дослідники «вбачають у Дамалевичі якщо не автора, то, принаймні, останнього редактора цілого твору, виданого під іменем А. Кордецького» [19, s. 210]. Першим, хто висловив таку версію, був історик Еугеніуш Єлонек. Він твердив, що з титульної сторінки видання і апробати виходить, що о. Кордецький у 1655 р. створив єдино вірний опис облоги, який став підставою для написання «Гігантомахії». Кордецький не був видавцем твору, не претендував на повне авторство. Панегірики, додані наприкінці твору, навряд можна беззастережно приписати йому. Окрім того, порівнюючи рукопис Кордецького та готове видання, Єлонек зауважує, що твір збільшився принаймні вдвічі, а назву *Gigas* вживає не Кордецький, а Дамалевич у своїй промові, вміщеній за основним текстом. Підсумовуючи, дослідник зауважує, що достатньо порівняти текст промови з самою «Гігантомахією», щоб зрозуміти, що справжнім автором праці є Стефан Дамалевич [14, s. 94-96]. Тієї ж думки дотримується і сам П. Павловський [19, s. 216].

На форзаці бібліотечного примірника видання «Нової Гігантомахії» власницький запис: «Студента Киевской Д. Академии Михаила Павловскаго. 1831го года Марта 23го дня». Подібний напис знаходимо й на форзаці примірника «Історії суперечки про походження Святого Духа ...» Феофана Прокоповича (1681-1736) (Додаток 26): «Theologii Magistri Paulouskey 1834 anno Odessa» (іл. 6). Михайло Карпович Павловський (1810-1898) – богослов, народився в родині протоієрея. Вихованець Київської духовної академії після її закінчення в 1833 р. викладав у Рішельєвському ліцеї богослов'я, психологію та логіку, а також у інших навчальних закладах м. Одеси. Пізніше – професор богослов'я в Новоросійському університеті до 1873 р. Відійшовши від викладання, залишався кафедральним протоієреєм. Після його смерті дочкою професора була заснована премія імені М. К. Павловського в розмірі 3000 крб. Дар бібліотеці Новоросійського університету: у 1889 р. – 341 назва в 404 т., у 1891 р. – 2 назви в 2 т. [4, с. 143].

У примірник «Непорочних істин» (*Prawdy nieomylnie*) Ігнатія Лойоли вкладено аркуш з мідьоритом «Ангелам своїм заповідає про тебе» (*Angelis suis mandavit de te*) та підписом автора: «Klauber Cath. Sc. et exc. A. V.; C. P. S. C. M.» (іл. 7)⁶. Власне, це був псевдонім братів Йозеф Себастьяна (1700-1768) і Йогана Баптіста (1712-1787) Клауберів. У школі граверів Аугсбурга другої третини XVIII ст. поважне місце займали брати Клаубер, що створили власний цех. Їх підпис сам по собі свідчить про спеціальний католицький характер творчості поряд із багатьма іншими євангелістичними художниками Аугсбурга. Брати Клаубери займалися ілюстраціями для книг, мапами для паломників, образами Богородиці та святих [9, p. 75].

Характер видань, які розглядаються в статті, зумовлює ще одну цікаву особливість: у глибоко особистому, інтимному моменті проявлення віри колишні власники залишали в примірниках видань письмові звернення до вищих сил. Так у примірник краківського видання «Святих мес...» (*Missæ propriae sanctorvm*) 1689 р. (Додаток 21) клеєно аркуш із молитвою до св. Яна з Кент, написаною латиною від руки, та проханням про молитву з ініціалами прохача: «ORA PRO ME. P. M.» (іл. 8). Ще більш зворушливим є власницький запис на примірнику видання «Дороги до Неба ...» (*Droga do Nieba*) Дж. П. Пінамонті (1632–1703) (Додаток 24),

очевидно виконаний школяркою: «3 жовтня 1910 року Отримала на згадку цю книжку Від вірної подруги Мані Корсак для Вінці О. Бог мій і все моє в Бозі тільки маю надію Бог сироти не залишить хоч відкине цілий байдужий світ піду прямо дорогою цноти і до серця тулю свій хрест збережу його навіки його дала мені мати помираючи в мене на руках» (*3 października 1910 roku Otrzymała Na pamiątkę te ksianżke Ot zyczączej przyjaciółki Mani Korsak dla Wincji O. Bóg Mój i wszystko moje w Bogu tylko tam nadzieje Bóg Siroty nie opuści choć od depchnie świat nieczuły pójdę prosto drogo cnoty i do serca kszysz swój tulę będę chowac do ostatku co mi dała droga matka umierając na tym łonie*)⁷.

Охарактеризовані примірники видань з книжкових колекцій установ (монастир премонстрантів у Вітові, Корпус кадетів у Калішу) та приватних осіб (Антонія Роговського, Жана-Батиста Кольбера, Михайла Павловського) мають високу історичну та культурну цінність. Видання становлять інтерес як об'єкти дослідження для науковців зі спеціальних галузей, яким присвячені видання (богослов'я, історія церкви, філософія релігії), та для книгознавців. Подальші перспективи вивчення полоніки у фондах Наукової бібліотеки пов'язані із продовженням виявлення та атрибуції книговласників «розпорощених» колекцій та дослідженням корпусу провенієнцій та маргіналій.

Примітки

¹ **Премонстранти, або норбертани** – католицький чернечий орден, заснований у 1120 р. святим Норбертом Ксантенським в абатстві Премонтре неподалік від пікардійського міста Лан. Духовність ордену є близькою до духовності августинців, тому премонстрантів називають ще білими августинцями-каноніками.

² **Цистерціанці, цистеріанці, бернардинці** – члени жebraчого католицького ордену, заснованого у Франції ченцями-бенедиктинцями в 1098. Гасло – лат. Cistercium Mater Nostra. Цистерціанці створили принципово новий тип організації християнських ченців – орден (1118 р.), метою якого стала внутрішня економічна колонізація Центральної та Східної Європи. Діяльність цистерціанців виходила за межі власне церковних, релігійних справ. Так цистерціанці у XII–XIII ст. заклали підвалини промислового освоєння головних рудних родовищ Центральної Європи, створили базу гірничо-металургійних знань і культурних традицій гірників.

³ На сеймі 1647 р. А. С. Радзівіл захистив свого кузина Януша в процесі повалення хрестів при дорогах, однак був проти пропозиції скасування декретів проти дисидентів. Втім, існує версія, що процес був скоріше політичною грою, а звинувачення Януша – надуманими.

⁴ **Якуб Вуйек** (Jakub Wujek SJ, 1541-1597) – польський католицький духівник, єзуїт, доктор теології, ректор Віленської академії, автор перекладу Біблії польською мовою.

⁵ **Лицарська Школа** (Szkoła Rycerska, Корпус Кадетів) – середня школа військового профілю у Варшаві, створена в 1765 р. королем Станіславом Августом Понятовським та князем А. К. Чарторийським.

⁶ «Klauber Catholici sculperunt et excuderunt Augustae Vindelicorum; Cum privilegio Sacrae Caesareae Majestatis», тобто «Клаубери католицькі гравери в Аугсбурзі; З привілеєм Його священної імператорської Величності».

⁷ Орфографія та пунктуація автора збережені.

Список використаної літератури

1. *Великодная А. В.* Материалы для изучения истории и культуры лужицких сербов в библиотеке Анджее Кухарского [Текст] / А. В. Великодная // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2008. – Т. 13, вип. 8 : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – С. 301-317.

2. *Великодная А. В.* Материалы по этнографии в коллекции Анджея Кухарского [Текст] / А. В. Великодная // Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею. – Одеса, 2008. – № 5. – С. 26-30.
3. *Великодная А. В.* Редкие издания в книжном собрании А. Кухарского [Текст] / **Великодная А. В., Полевщикова Е. В.** // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2007. – Т. 12, вип. 4 : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – С. 153-168.
4. Дарители Научной библиотеки Одесского (Новороссийского) университета, 1865-1920 [Текст] : материалы к истории Одесского национального университета им. И. И. Мечникова / сост. Е. В. Бережок, Е. В. Полевщикова, Е. В. Савельева, В. В. Самодурова ; науч. ред. В. А. Смынтына ; библиогр. ред. М. А. Подрезова ; Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова, Науч. б-ка. – Одесса : Астропринт, 2005. – 422 с.
5. *Ижик Л. В.* Редкие издания из библиотеки Конрада Березовского в ОГНБ им. М. Горького [Текст] / Л. В. Ижик // Скарбниця культури 1829-2004 : зб. ст. – Одеса, 2004. – Вип. 3. – С. 166-176.
6. *Качур І. Б.* Стародруки з приватних французьких книгозбірень у фондах ЛННБУ імені В. Стефаніка [Текст] / Качур Ірина Богданівна // Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці : матеріали Міжнародних книгознавчих читань (м. Одеса, 14-16 верес. 2009 р.) : [зб. ст.]. – Одеса, 2010. – С. 126-153.
7. *Ляшенко О. Л.* Польські стародруки з «розпорощених» колекцій університетської бібліотеки [Текст] / О. Л. Ляшенко // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2010. – Т. 15, вип. 21 : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – С. 159-170.
8. *Полевщикова О. В.* Зібрання книг Ромуальда Губе в бібліотеці Одеського (Новоросійського) університету [Текст] / О. В. Полевщикова // Вісник Львівського університету. – Львів, 2010. – Вип. 5. – Сер. : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – С. 65-75.
9. *Carrasco Terriza M. J.* Un grabado de Klauber sobre el Padrenuestro [Текст] / Manuel Jesús Carrasco Terriza // Boletín Oficial del Obispado de Huelva. – 2008. – № 391 (enero-marzo). – P. 75-88.
10. *Chachaj M.* Zagraniczna edukacja Radziwiłłów od początku XVI do połowy XVII wieku [Текст] / M. Chachaj. – Lublin, 1995. – 171 s., [1] k. tabl.
11. *Głowacki K.* Kościół św. Małgorzaty i dawny klasztor nobertanów w Witowie [Текст] / Kazimierz Głowacki. – Piotrków, 1984. – 296 s., 125 il. – (Ser. «Zabytki Województwa Piotrkowskiego»).
12. *Streicher K.* Bibliografia polska [Текст] / Karol Streicher. – Kraków, 1870-1913.
13. *Jaroszewicz F.* Matka Świętych Polska albo żywoty świętych, błogosławionych, wielebnych, świątobliwych, pobożnych Polaków i Polek wszelkiego stanu i kondycji, każdego wieku od zakrzewionej w Polsce Chrześcijańskiej Wiary osobliwą życia doskonałością. Cz. 4 [Текст] / Florian Jaroszewicz. – Niemieckie Piekarzy : Teodor Heneczek, 1850. – [2], 374 s.
14. *Jelonek E.* Kto jest autorem «Nowej Gigantomachii»? : Zniekształcony pamiętnik o. Kordeckiego [Текст] / Eugeniusz Jelonek // Nasza Przeszłość. – Kraków, 1969. – № 31. – S. 75-99.
15. *Kędzierska M.* Średniowieczne dzieje klasztoru norbertanów w Witowie [Текст] / Małgorzata Kędzierska // Nasza przeszłość. – Kraków, 1996. – № 85. – S. 5-48.
16. Korpus Kadetów w Kaliszu [Текст] // Rocznik wojskowy Królestwa Polskiego na rok 1837. – Warszawa, [1838]. – S. 171-173.
17. *Kubski G.* Wzór biblijnej polszczyzny [Текст] / Grzegorz Kubski // Przewodnik Katolicki. – 2007 (sierp.). – S. 6.
18. *Lisowski W.* Polskie Korpusy Kadetów 1765-1956 : z dziejów wychowania [Текст] / Witold Lisowski. – Warszawa 1983. – 415 s.
19. *Pawłowski P.* Matka Boska Częstochowska w życiu i twórczości Stefana Damalewicza [Текст] / Piotr Pawłowski // Studia Włocławskie. – 2009. – № 9. – S. 210-223.
20. *Pawłowski P.* Włocławski okres życia i twórczości Stefana Damalewicza [Текст] / Piotr Pawłowski // Studia Włocławskie. – 2005. – № 8. – S. 389-406.
21. *Polewszczykowska J.* Polonika w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Odessie [Текст] / Jelena Polewszczykowska // Libri Separati. Inspiracje do badań nad starodrukami polskimi w bibliotekach Rosji, Białorusi, Ukrainy i Litwy/ red. S. Siess-Krzyszowski i W. Walecki. – Kraków, 2010. – S. 117-127.
22. *Rosołowski S.* Z dziejów kultury intelektualnej wojska polskiego [Текст] / Stefan Rosołowski. – [Warszawa], 1980. – 526, [2] s.
23. *Wojakowski J.* Biblioteka Królewskiego Korpusu Kadetów w Warszawie [Текст] / Józef Wojakowski. – Warszawa, 1989. – 333 s.

Надійшла 12.11.2011

Додаток

1. **Ancuta**, Jerzy Kazimierz (1680?-1737). Jus plenum religionis catholicae. In Regno Poloniae & M.D.L. Iuri praetenso Dissidentium in supplici libello, & supplemento Privilegiorum, ac Constitutionum; ad Comitia Generalia congregates Ordinibus, praesentato Grodnæ: Anno 1718. Oppositum. Demonstrans: nullam Dissidentes habere cæpacitatem activæ & passivæ vocis, in Regno Poloniae & M.D.L., A Georgio Casimiro Ancuta ... concinnatum. – Vilnæ [Vilnui] : Typis Universitatis Soc. Jesu, 1719. – [42], 306, [32] p. ; 8° (16 cm).

Estreicher XII, s. 142.

Власн. запис: **Ex libris Joachimi GI[...] p. [...]** [чорнила, форзац]. – Штамп: **Фундам. бібліотека Одеського державного університету** [зворот тит. с., с. 17, ост. с.]. – Штамп: **1948** [ост. с.]. – Оправа сучасна виданню, папір; нижню кришку втрачено.

Інв. 340344

a/25308

2. **Biblia**. Biblia Sacra, to iest: wszystkie księgi Starego i Nowego Przymierza; z żydowskiego i greckiego języka na polski pilnie i wiernie przetłumaczone, a teraz podług edycyi halskiej roku 1726 przedrukowane. – W Brzegu Śląskim : w Drukarni Jana Ernesta Trampa, 1768. – [18], 1023, [1], 255, [1] s. ; 8° (17 cm).

Estreicher XIII, s. 21-22.

Власн. запис: **Knechowicz** [чорнила, форзац]. – Власн. запис: **№ 15** [номер у зібранні А. Кухарського, чорнила, зворот верхн. кришки оправи]. – Штамп: **Бібліотека імп. Новорос. університета** [зворот тит. с.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тиснення на корінці; обріз тонований (червоний).

Приплет.: Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa, z greckiego na polski pilnie i wiernie przetłumaczony, a teraz podług halskiej edycyi roku przedrukowany. – W Brzegu, 1796.

Інв.: Н-57154

1/103

3. **Biblia**. Biblia, to iest księgi Starego y Nowego Testamentu, według łacinskiego przekładu starego, w kościele powszechnym przyjętego, na polski ięzyk z nowu z pilnością przełożone, z wykładem katolickim trudniejszych mieysc, do obrony wiary świętey powszechnéy przeciw kácérztwom tych czasów należących ... – Przedtym przez d. Iakuba Wuyka z Wągrowcá ... z dozwoleniem Stolice Apostolskiéy, a nakładem le M. Księdzâ Arcybiskupá Gnieźnińskiégo ... wydane w Krákwie 1599. A teraz cum Licentia ordinarii przedrukowane. – w Wroclawiu : w Drukarni Akadémickiéy Coll. Soc. Iesu, 1740. – [14], 2218 s. ; 8° (21 cm).

Estreicher XIII, s. 16.

Власн. запис: **№ 336** [номер у зібранні А. Кухарського, чорнила, зворот верхн. кришки оправи]. – Штамп: **Бібліотека імп. Новорос. університета** [зворот тит. с.]. – Інв.: **12608** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тиснення на кришках та корінці.

Сплет. в 2 окремих томах.

Інв. Н-57167

1/112

4. **Biblia.** Biblia, to iest księgi Starego y Nowego Testamentu, według łacinskiego przekładu starego, w kosciele powszechnym przyiętego, na polski ięzyk z nowu z pilnością przełożone, z wykładem katolickim trudniejszych mieysc, do obrony wiary świętey powszechnéy przeciw kácérztwom tych czasów należących ... – Przedtym przez d. Iakuba Wuyka z Wągrowcá ... z dozwoleńiem Stolice Apostolskiéy, á nakładem le M. Księdzã Arcybiskupá Gniéźnieńskięgo ... wydane w Krakowie 1599. A teraz cum Licentia ordinarii przedrukowane. – w Wrocławiu : w Drukárni Akádemićkiéy Coll. Soc. Iesu, 1740. – [14], 2218 s. ; 8° (21 cm).

Estreicher XIII, s. 16.

Власн. запис: № 336 [номер у зібранні А. Кухарського, чорнила, зворот верхн. кришки оправи]. – Екслібрис: **Ex Libris Konrada Berezowskiego** [зворот тит. с.]. – Інв.: 12608 [чорнила, ост. с., закресл.]. – Штамп: **Одеський університет ім. І. І. Мечникова Наукова бібліотека** [форзац, зворот тит. с., ост. с.]. – Штамп: 1948 [ост. с.]. – Оправа XIX ст., коленкор; корінець, кутики – шкіра. Сторінки реставровані.

Н-298045

1/759

5. **Biblia (Nowy Testament).** Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa, z greckiego na polski pilnie i wiernie przetłumaczony, á teraz podług halskiey edycyi roku przedrukowany. – W Brzegu : Nakładem i typem Jana Ernesta Trampa, 1796. – 332, 20 s. ; 8° (17 cm).

Estreicher XIII, s. 22.

Власн. запис: **Knechowicz** [чорнила, ост. с.]. – Інв.: 12672 [чорнила, ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тиснення на корінці; обріз тонований (червоний).

Приплет. до: Biblia Sacra, to iest: wszystkie księgi Starego i Nowego Przymierza; z zydzowskiego i greckiego języka na polski pilnie i wiernie przetłumaczone, a teraz podług edycyi halskiey roku 1726 przedrukowane. – W Brzegu Śląskim, 1768.

Інв.: Н-57154

1/103

6. **Biblia (Nowy Testament).** Nowy Testament Pana naszego Jezusa Christusa. – W Wrocławiu : w Drukarni Akádemickiey Coll. Societ. Iesu, [1740]. – 440, [70] s. ; 8° (21 cm).

Estreicher XIII, s. 16.

Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. университета** [зворот тит. с.]. – Інв.: 12608 [чорнила, ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тиснення на кришках та корінці.

Інв. Н-57167

1/112

7. **Biblia (Nowy Testament).** Nowy Testáment Páná nášzego Jezusa Chrystusa. Znowu z Láćińskięgo y z Graeckięgo na Polskie wiernie á szayrze przéłożony. / Przez D. Iakvba Wuyka ... Teraz znowu przedrukowany pod rozsadek Kościołá S. Powszechnego Rzymskiego wszystko niech podleże. – W Krakowie: w Druk: Wdowy y Dziedzicow Andrz. Piotrk. Typogr: K.I.M., 1647. – [16], 893, [11] s. ; 8° (14 cm).

Estreicher XIII, s. 25.

Штамп: **BIBLIOTEKA KORPUSU KADETOW** [чорного кольору, тит. с.]. – Штамп: **F6** [шифр Бібліотеки Корпусу кадетів, чорного кольору, тит. с.]. – Власн. запис: **F6** [шифр Бібліотеки Корпусу кадетів, чорн., зворот верхньої кришки

оправи, форзац]. – Наклейка: № 8.301 [чорн., корінець]. – Екслібрис: **ExLibris Konrada Berezowskiego** [фіолетового кольору, форзац]. – Штамп: **Фундам. бібліотека Одеського державного університету** [зворот тит. с., с. 17, с. 515, с. [11]]. – Штамп: 1948 [с. [11]]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тисн. на корінці.

Інв. 377752
a/17613

8. **Bohomolec**, Jan (1724-1795). Diabeł w swoiey postaci z okazji pytania jesli są upiory ukazany. / Przez ... Jana Bohomolca...: [w 2 cz.] – Edycya druga. – w Warszawie : Nakładem Michala Grölla Bibliopoli Nadw J. K. Mci, 1775.

Część pierwsza. – 1775. – [16], 374, [2] s. ; 8° (17 cm).

Estreicher XIII, s. 230.

Власн. запис: 2337 [номер у зібранні А. Кухарського, чорнила, зворот верхн. кришки оправи]. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. університета** [тит. с.]. – Штамп: **Абонемент Одеської державної наукової бібліотеки** [форзац, ост. с.]. – Інв.: 14483 [чорнила, ост. с., закресл.]. – Власн. оправа А. Кухарського: тканина, золоте тиснення на корінці.

Інв.: Н-79414

3/1229

9. **Carraccioli**, Louis Antoine (1719-1803). **Zycie papieza Klemensa XIV. Ganganellego.** / W francuskim języku przez JP. Caraccioli wydane, teraz przełożone na polski. – Za pozwoleniem Zwierzchności przyzwoitey. – [Kraków] : Nakładem Ignacego Grebla Bibliopoli JKMcI, 1775. – [10], 339 [i. e. 240] s. ; 8° (17 cm).

Estreicher XIV, s. 58.

Власн. запис: **E[razm] D[oliwa] Starzyn[ski]** [чорнила, тит. с.]. – Власн.: № 550 [номер у зібранні Е. Доливи Стажинського, чорнила, форзац]. – Штамп: **«Наукова бібліотека Одеського університету ім. І. І. Мечникова»** [зворот тит. с., ост. с.]. – Штамп: 1948 [ост. с.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра, тиснення і наклейка на корінці.

Інв. 510814

6/381

10. **Damalewicz**, Stefan (?-1673). Series archiepiscoporum gnesnensivm, atque Res gestæ, è verustis antiquitatum ruderibus collectæ. Et mandato, ac sumptu illustrissimi et reverendissimi principis D. Matthiæ Łubienski ... / In lucem producta, per Stephanvm Damalevicivm ... – Varsaviae [Warszawa] : Typis Petri Elert S. R. M. Chalcographi, 1649. – [14], 406, [2] s. ; 4° (20 cm).

Estreicher XV, s. 19-20.

Власн. запис: **Bibliotheca Colbertina** [чорнила, тит. с.]. – Гербовий суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера. – Суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера: **ВС** [корінець]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тиснення на кришках та корінці; обріз тонований (мармуровий).

Приплет.: Damalewicz Stefan (?-1673). Vitæ Vladislaviensium episcoporum, issu & autoritate Illustriss. & Reuerendiss. Domini, D. Matthiæ Łubienski ... In quibus Accurate ipsorum successio, mores, & pro avis ac focis gesta negotia, nec non diuersi in Regno Poloniae euentus, iucunda rerum & orationes varietate exhibentur. / Opera & studio ... Stephani Damalewicz ... – [Cracoviae [Kraków], 1642].

Інв.: 414264

4/1345

11. **Damalewicz**, Stefan (?-1673). *Vitæ Vladislaviensium episcoporum, issu & autoritate Illustriss. & Reuerendiss. Domini, D. Matthiæ Łubienski ... In quibus Accurate ipsorum successio, mores, & pro avis ac focis gesta negotia, nec non diuersi in Regno Poloniæ euentus, iucunda rerum & orationes varietate exhibentur. / Opera & studio ... Stephani Damalevicz ... conscriptæ.* – [Cracoviæ [Kraków] : In Officina Francisci Cæsarij, 1642]. – [8], 469 [468], [2] s. : ill. ; 4° (20 cm).

Estreicher XV, s. 20-21.

Гербовий суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера. – Суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера: **ВС [корінець]**. – Штамп: **Абонемент Одеської державної наукової бібліотеки [ост. с.]**. – Оправа сучасна виданню, шкіра, золоте тиснення на кришках та корінці; обріз тонований (мармуровий).

Приплет. до: Damalewicz S. *Series archiepiscoporum gnesnensium, atque Res gestæ, è verustis antiquitatum rudieribus collectæ. Et mandato, ac sumptu illustrissimi et reverendissimi principis D. Matthiæ Łubienski ... / In lucem producta, per Stephanvm Damalevicvm ...* – Varsaviae [Warszawa], 1649.

Інв. 414264

4/1345

12. **Der Jude** / [ed. G. Selig]. – [Ed. 2]. – Breslau : bey Gottlieb Löwe, 1777.

Siebenter Band. – 1777. – [16], 374 S.; 8° (18 cm).

Примітки чорнилами в тексті. – Штамп: **Абонемент Одеської державної наукової бібліотеки [зворот тит. с., ост. с.]**. – Оправа: картон.

Інв.: 414245

7/236

13. **François de Sales** (1567-1622). *Droga do zycia poboznego / przez swiętego Franciszka Salezyusza ... francuzkim językiem opisana, á przez x. Jana Kazimierza Denhoffa ... po polsku przelożona. – Teraz zaś iuż piątý raz do druku podana. – w Chełmnie : [Misjonarze], 1769. – [16], 519, [7] s. ; 8° (16 cm).*

Estreicher 16, s. 282-283.

Власн. запис: **Ex Libris M. Fran. Wielicz[...]** **Comp. [...]** **R. 1812 [...]** [чорнила, тит. с.]. – Власн. запис: **Filipiny Biegańskiéj** [чорнила, форзац]. – Власн. запис: **№ 320** [номер у зібранні А. Кухарського, чорнила, зворот верхн. кришки оправи]. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. университета** [тит. с.]. – Інв.: **12592** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Штамп: **1946** [тит. с.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, тиснення на кришках, золоте тиснення на корінці. – С. 263-266 відділені від книжкового блоку.

Інв. Н-63471

8/171

14. **Ioannes de Matha** (1150-1213). *Triumphus Iesu Christi Dei ac Salvatoris nostri, sive discvrsus prædicabiles in eivs solemnitatibus ac festis. / Auctore ... Ioanne de Mata ... interprete ex hispanico ... Onesimo de Kein ...* – Lublini [Lublin] : Prostant in officinâ Georgii Försteri Bibliopolæ Regij, 1652. – [16], 376, [38] s. ; 4° (19 cm).

Estreicher XVIII, s. 435.

Примітки чорнилами різних років. – Штамп: **Музей книги О. Г. Н. Б. Інв. № 7194** [ост. с.]. – Штамп: **Абонемент Одеської державної наукової бібліотеки [зворот тит. с.]**. – Штамп: **1948** [ост. с.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра, золоте тиснення на корінці.

Інв. 390559

8/645

15. **Jaworski**, Stanisław (1711-1779). Stanislai Jaworski ... specimina litteraria laborum in reipublicae orthodoxae atque Ecclesiae obsequia susceptorum Sub auspiciis ... Josephi Andreae Zaluski ... – Superiorum permissu. – Varsaviae [Warszawa] : Impensis Societatis literariae Polonae in Typographia Mitzleriana, 1767. – [16], 271 [i. e. 372] s. ; 8° (18 cm).

Estreicher XVIII, s. 516.

Власн. запис: **Romuald Hube** [чорнила, зворот верхньої кришки оправи]. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. университета** [зворот тит. с.]. – Инв.: **24393** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Штамп: **1946** [зворот тит. с.]. – Оправа: папір.

Инв. Н-64604

10/46

16. **Kordecki**, Augustyn (1604-1673). Nova Gigantomachia contra sacram Imaginem Deiparae Virginis à Sancto Luca depictam, Et in Monte Claro Czesochoviensi apud Religiosos Patres Ordinis S. Pauli primi eremitae, in celeberrimo Regni Poloniae Coenobio collocatam. Per Suecos, & alios Haereticos excitata. Ad perpetuam beneficiorum Gloriosae Deiparae Virginis recordationem, succassurae posteritati fideliter conscripta. à reverendo P. F. Augustino Kordecki, Ord: Protunc Clari-Montis Priore. Nunc tercio Reimprensa. – [Czesochowa] : Typis Clari-Monti Czesochoviensis, 1717. – [6], 146 s. : ill. ; 4° (22 cm).

Estreicher XX, s. 88.

Маргіналії чорнилами латинською мовою на звороті задньої кришки оправи. – Власн. запис: **Студента Киевской Д. Академии Михаила Павловскаго. 1831го года Марта 23го дня.** [чорнила, форзац]. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. университета** [форзац]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра.

Инв. Н-61277

4/619

17. **Lojola**, Ignacy (1492-1556). Prawdy nieomylnie z pierwszego tygodnia Exercyow Świętego Ignacego wyjęte szkolney młodzi, y innym wszystkim, własnego zbawienia y postępku duchownego szukającym, do zbawienney uwagi podane od pewnego kapłana Societatis Jesu, roku 1731. po Łacinnie á teraz z Łacínskiego na polski język przez pewnego teologa Societatis Jesu Prowincyi Litewskiey przetłumaczone ... – W Wilnie [Vilnius] : w Drukarni J. K. M. Akademic: Societat: Jesu, 1754. – [12], 452 [i. e. 451], [3] s. ; 4° (19 cm).

Esreicher XXI, s. 392.

Примітки на берегах польською мовою, XIX ст. – Штамп: **Фундам. бібліотека Одеського державного університету** [зворот тит. с., с. 17, 252, ост. с.]. – У примірник вкладено гравюру (9,5x14 см) із зображенням ангела з немовлям та містить написи: «Angelis suis mandavit de te. Ps. 90 v. 11», «Klauber Cath. Sc. et exc. A. V.; C. P. S. C. M.». – Оправа відсутня.

Инв. 343377

a/25836

18. **Lubienski**, Stanisław (1577-1640). Series, vitae, res gestae episcoporum Plocensium, / descriptae a Stanislao Lubienski episcopo Plocensi. In quibus multa narrantur obiter, quae ad historiam ecclesiasticam et Polonicam illustrandem pertinent. His accessit vita auctoris ab Andreae Trzebicki scholastico Plocensi conscripta. – Crakoviae [Kraków]: Ex Officina Francisci Caesari, 1642. – 170 [i. e. 200] s. ; 3 k. ill. ; 4° (19 cm).

Estreicher XXI, s. 440.

Численні маргіналії латинською мовою. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. університета** [зворот тит. с.]. – Інв.: **26528** [чорн., ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, тисн. подвійна рамка по периметру обох кришок; обріз тонований (мармуровий). Форзац виговлено з друкованих аркушів невстановленого видання. – Тит. с., 3 арк грав. втрачено, с. [183-200] частково реставровані.

Приплет. до: Nakielski S. De sacra antiquitate et statu ordinis canonici civitatum sacrosancti sepulchri Domini hierosolymitani. In gratiam Miechovianæ congregationis, libri tres. / Samvelis Nakielski ... – Cracoviæ [Kraków], 1625.

Інв.: Н-203480

201/66

19. [Merlo, Jacobus (Horstius)]. Ray duszy chrześcijańskiej zbawienych roskoszy pełny / niegdybyś przez x. Stanisława Gruszuńskiego ... z łacińskiego języka na polski przełożony a teraz świeżo ku Pożytkowi dusz pobożnych, z szczególniejszej szcudroblowości y starania jasnie wielmożney JMC: Pani z Zamoyskich Potockiey woiewodziny poznańskiej za pozwoleniem zwierzchności duchowney przedrukowany. – W Zamosciu : w Drukarni Akademickiey, 1762. – [8], 657 [658], [4] s. ; 4° (19 cm).

Estreicher XI, s. 303.

Примітки чорнилами в тексті. – Власн. запис: **Burzynski** [чорнила, тит. с., с. 1, 80, 657, ост. с.]; **Józef Burzynski** [чорнила, с. 14, 134, 195]. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. університета** [тит. с.]. – Штамп: **1946** [тит. с.]. – Інв.: **102043** [чорнила, ост. с., закресл.].

Інв. Н-63823

8/426

20. **Missæ** propriæ sanctorum et aliarum festivitatum ordinis carmelitarum pro fratribus discalceatis eiusdem ordinis. A sacra rituum congregatione approbatæ. Pro Provincia Sancti Spiritus per Poloniam & Magnum Ducatum Lithuaniam. – Cracoviæ [Kraków] : Typis Nicolai Alexandri Schedel S. R. M. Ordinar: Typogr., 1705. – [4], 50 s. ; 2° (30 cm).

Estreicher XXII, s. 426.

Оправа сучасна виданню, шкіра.

Приплет.: **Missæ** propriæ sanctorum partium de præcepto partium ad libitum, pro celebrantium commoditate in unum breviter collectæ, & ordinate dispositæ. Iuxta decreta summorum pontificum recentiorum emanata. – Cracoviæ [Kraków], 1689.

2/30

21. **Missæ** propriæ sanctorum partium de præcepto partium ad libitum, pro celebrantium commoditate in unum breviter collectæ, & ordinate dispositæ. Iuxta decreta summorum pontificum recentiorum emanata. – Cracoviæ [Kraków] : Ex Officina Schedeliana S. R. M. Typogr., 1689. – 24 s. ; 2° (30 cm).

Estreicher XXII, s. 426.

Примітки: **Oratio De B. Joanne Cantis** [далі текст молитви латинською мовою; чорнила, форзац]. – Інв.: **4125** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра. – Вклеєно арк. із текстом чорнилами латинською мовою: **Die VIII Martii In festo † S. Ioannis de Deo. Oratio. Deus, qui Beatum Ioannem tuo amore Succensum inter flammam innoxium incedere fecisti, & per eum Ecclesiam tuam noua prole fecundasti; præsta ipsius Suffragantibus meritis, ut igne Charitatis tuæ vitia nostra curentur, ac remedia nobis æterna proveniant. Per Dominum Nostrum IESUM Christum. ORA PRO ME. P. M.**

Приплет. до: *Missæ propriæ sanctorvm et aliarvm festivit atvm ordinis carmelitarum pro fratribvs discalceatis eivsdem ordinis. A sacra ritvvm congregatione approbatæ. Pro Provincia Sancti Spiritus per Poloniam & Magnum Ducatum Lithuaniae. – Cracoviæ [Kraków], 1705.*

Інв.: Н-57961

2/30

22. **Nakielski, Samuel** (Andrzej; 1584-1652). *De sacra antiquitate et statu Ordinis Canonici Custodum Sacrosancti Sepulchri Domini Hierosolymitani. In gratiam Miechovianæ congregationis, libri tres. / Samuelis Nakielski ... – Cracoviæ [Kraków] : Ex Officina Francisci Cæsarij, 1625. – 208 p. ; 4° (19 cm).*

Estreicher XXIII, s. 25.

Власн. записи: **Ex Libris Conventus Vitoviensis S. Or[de]nis Premonstraten`[sis] A. D. 1634** [чорн., тит. с.]. – Штамп: **Бібліотека имп. Новорос. университета** [зворот тит. с.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра, тисн. подвійна рамка по периметру обох кришок; обіз тонований (мармуровий).

Приплет.: *Lubienski S. Series, vitæ, res gestæ episcoporum Plocensium, descriptæ a Stanislao Lubienski episcopo Plocensi. In quibus multa narrantur obiter, quæ ad historiam ecclesiasticam et Polonicam illustrandem pertinent. His accessit vita auctoris ab Andreae Trzebicki scholastico Plocensi conscripta. – Cracoviæ [Kraków], 1642.*

Інв. 26527

201/65

23. **Piesni** o Najświętszey Maryi Pannie w Obrazie od O. S. w Rzymie XX. *Missionarzóm Dominikanom darowanym, a przez ich z Rzymu do Łatyczowa przeniosionym, wielkimi cudami i łaskami słynącym od O. S. Piusa VI. Papięza roku 1778. 4. października ukoronowanym złożone za pozwoleniem zwierzchności do druku podane. – [s. l.] : [s. n.], [1778?]. – 14 s. ; 8° (16 cm).*

Estreicher XXIV, s. 266.

Штамп: **Бібліотека Ришельевского лицея** [тит. с.]. – Інв.: **5948** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Штамп: **1946** [тит. с.]. – Оправа відсутня.

Інв. Н-63461

8/162

24. **Pinamonti, Giovanni Pietro** (1632-1703). *Droga do Nieba wprzód od przeszkód uprzątńiona, à potym przez Cnoty Teologiczne y Moralne prosto do Chwały wieczney prowadząca, od świadomych tey Drogi Oyców Duchownych, / osobliwie X. Jana Piotra Pinamontego ... żądającym dõysć do terminu szczęśliwey wieczności, zyczliwie pokazana: z Exercycyów duchownych S. Ignacego de Lojola, à dla wygody Plebanów, Kaznodziejów, Missyonarzów, y wszystkich staranie o zbawieniu tak swoim, jako y o cudzym mających, po Polsku opisana przez x. Jana Poszakowskiego ... – W Wilnie [Vilnius] : w Drukarni J.K.M. Akad. Soc. Jesu, 1756. – [886] s. ; 8° (17 cm).*

Estreicher XXIV, s. 283-284.

Примітки олівцем в тексті. – Власн. запис: **3 października 1910 roku Otrzymała Na pamjantkę te ksianżke Ot zyczączej przyjaciolki Mani Korsak dla Winci O.** [олівець, с. 35]. – Штамп: **Фундам. бібліотека Одеського державного університету** [форзац, зворот тит. с., ост. с.]. – Штамп: **1948** [ост. с.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра.

Інв. 341607

a/25524

25. **Prokopowicz**, Theophanes (Прокопович, Феофан; 1681-1736). Epistola illustrissimi ac reverendissimi domini Theophanis Prokopowicz ad professores academiae Kiovensis anno domini 1718 Augusti 5 die Narva missa. – [Wrocław?]: [s. n.], 1767. – 14 s.; 8° (18 cm).

Estreicher XXV, s. 280.

Інв.: 60274 [чорнила, ост. с., закресл.].

Приплет. до: Prokopowicz, Theophanis. Historia in qua de ortu et profectu controversiae Graecos inter et Latinos de processione Spiritus Sancti agitatae narratur, totivsque ob ipsam magni et divtorni dissidii, variis casibus et mltiplici malorum facie continvata ad nostram vsque aetatem exponitvr conscripta a ... Feofane Prokopowicz a. d. MDVV XIV tractatuique de processione Spiritus Sancti theologico inserta. – [Wrocław], 1767.

3/553

26. **Prokopowicz**, Theophanes (Прокопович, Феофан; 1681-1736). Historia in qua de ortu et profectu controversiae Graecos inter et Latinos de processione Spiritus Sancti agitatae narratur, totivsque ob ipsam magni et divtorni dissidii, variis casibus et mltiplici malorum facie continvata ad nostram vsque aetatem exponitvr conscripta a ... Feofane Prokopowicz a. d. MDVV XIV tractatuique de processione Spiritus Sancti theologico inserta. – [Wrocław]: [Korn], 1767. – 143, [1] s.; 8° (18 cm).

Estreicher XXV, s. 280.

Примітки олівцем на берегах. – Власн. запис: **Theologii Magistri Paulouskey 1834 anno Odessa** [чорн., форзац]; штамп: **Библиотека имп. Новорос. университета** [зворот тит. с.]. – Оправа сучасна виданню, шкіра.

Приплет.: Prokopowicz, Theophanis. Illvstrissimi Ac Reverentissimi D. Archiepiscopi Theophanis Prokopowicz Doctrina De Blasphemia Sive Peccato In Spiritvm Sanctvm Ex Systemate Eivs Theologico Excerpta. – [s. l.], 1767; Prokopowicz, Theophanis. Illvstrissimi Ac Reverentissimi D. Archiepiscopi Theophanis Prokopowicz Descriptio Iesvitarvm Excerpta Ex Institvtionibvs Eius Oratoriis Lib. IV. Cap. VIII. – [s. l.], 1767; Prokopowicz, Theophanis. Epistola illustrissimi ac reverendissimi domini Theophanis Prokopowicz ad professores academiae Kiovensis anno domini 1718 Augusti 5 die Narva missa. – [s. l.], 1767.

Інв.: Н-59438

3/553

27. **Prokopowicz**, Theophanes (Прокопович, Феофан; 1681-1736). Illvstrissimi Ac Reverentissimi D. Archiepiscopi Theophanis Prokopowicz Descriptio Iesvitarvm Excerpta Ex Institvtionibvs Eius Oratoriis Lib. IV. Cap. VIII. – [Wrocław?]: [s. n.], 1767. – 13, [3] s.; 8° (18 cm).

Estreicher XXV, s. 279.

Приплет. до: Prokopowicz, Theophanis. Historia in qua de ortu et profectu controversiae Graecos inter et Latinos de processione Spiritus Sancti agitatae narratur, totivsque ob ipsam magni et divtorni dissidii, variis casibus et mltiplici malorum facie continvata ad nostram vsque aetatem exponitvr conscripta a ... Feofane Prokopowicz a. d. MDVV XIV tractatuique de processione Spiritus Sancti theologico inserta. – [Wrocław], 1767.

3/553

28. **Prokopowicz**, Theophans (Прокопович, Феофан; 1681-1736). Illvstrissimi Ac Reverentissimi D. Archiepiscopi Theophanis Prokopowicz Doctrina De Blasphemia Sive Peccato In Spiritvm Sanctvm Ex Systemate Eivs Theologico Excerpta. – [Wrocław?]: [s. n.], 1767. – 44, [4] s.; 8° (18 cm).

Estreicher XXV, s. 279.

Приплет. до: Prokopowicz, Theophanis. Historia in qua de ortu et profectu controversiae Graecos inter et Latinos de processione Spiritus Sancti agitatae narratur, totivsque ob ipsam magni et divtrni dissidii, variis casibus et mvltiplici malorum facie continvata ad nostram vsque aetatem exponitvr conscripta a ... Feofane Prokopovicz a. d. MDVV XIV tractatuique de processione Spiritus Sancti theologico inserta. – [Wrocław], 1767.

3/553

29. **Putanowicz**, Józef Alojzy. Zycie cuda y dzieie kanonizacyi S. Jana Kantego Kapłana swieckiego, w Akademii Krakowskiej Pisma Bozego doktora y profesora, uroczystym osmiodniem w stolicy Krolestwa miescie Krakowie roku zbawienia naszego MDCCLXXV uwielbione. / Przez ... Jozefa Alojzego Putanowicza ... za dozwozeniem zwierzchności duchowney wiekopomney pamięci podane – [Kraków] : w Drukarni Akademii Krakowskiej, 1780. – [174] k. ; 2° (30 cm).

Estreicher XXV, s. 420-421.

Штамп: **Абонемент Одеської державної наукової бібліотеки** [с. [2], ост. с.]. – Штамп: **1948** [ост. с.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра; обріз тонований (жовтий). – Без початку та кінця.

Інв. 341261

6/363

30. [**Radziwill**, Albrecht Stanisław (1593-1656)]. Historia Passionis Christi Punctatim, Anime deuotae Per tres Libros & Capita exposita. – Editio secunda. – Cracoviae [Kraków] : apud Lucam Kupisz, S.R.M. Typ. A., 1652. – [6], 266 s. ; 12° (13 cm).

Esreicher XXVI, s. 62.

Власн. запис: **Fin Antonii Rogowski Professi Vitovien[si]** (чорн., с. [6]). – Штамп: **Фундам. бібліотека Одеського державного університету** [зворот тит. с., с. 17, ост. с.]. – Штамп: **1948** [ост. с.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра.

Інв. 341754

a/25554

31. [**Skarga**, Piotr (Piotr Powęski; 1536-1612)]. Messiasz Nowych Arianow, wedle Alkoranu tureckiego to iest: Ze Pan Moskorzewski z swoiemi Ariany tákiego Chrystusa wuznawa, iákiego Máhomet w Alkoranie tureckim opisał, y tak pismá rozumie, iáko ie Máhomet rozumiał. Przez x. Piotra Skarge ... Zá dozwozeniem stárbych. – W Krakowie : W Drukárni Andrzejá Piotrowczyka, Typogrąphá Krolá I. M., 1612. – [8], 66 c. ; 4° (22 cm).

Estreicher XXVIII, s. 149.

Овальні штампи (затушовані) [чорного кольору, тит. с.]. – Прямокутний штамп: **872** [чорного кольору, тит. с.]. – Примітка: **№ Dubletu 872** [оливець, форзац]. – Інв. номер: **29196** [чорнила, закресл.]. – Оправа сучасна виданню, тканина.

Інв. Н-60328

4/45

32. **Smotrycki**, Meletiusz (Смотрицький, Мелетій; 1577-1633). Apologia peregrinathey do kráiow wschodnych przez mie Meletiusza Smotrzyskie[go] ... roku P. 1623. y 24. obchodzoney przez fálszywą brácią słownie y ná pismie spotwarzoney do przezacnego Narodu Ruskie[go] oboiego stanu Duchowne[go] y Swietskie[go] sporządzona y podána. – [Львів : drukarnia Jana Szeligi, 1628]. – [16], 201, [3] s.; 4° (18 cm).

Estreicher XXVIII, s. 325

На берегах маргіналії XVIII ст. церковнослов'янською, грецькою та польською мовами. – Штамп: **Бібліотека ім. Новорос. університета** [зворот. тит. с.]. –

Інв.: **29.197** [чорн., ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра, золоте тиснення.

Інв. Н63420

8/117

33. **Stebelski**, Ignacy (ok. 1748 – ok. 1805). Dwa wielkie światła na horyzoncie połockim z cienow zakonnych powstające, czyli żywoty ss. Panien y matek Ewfrozyiny y Parascewii, zakonnic y hegumeniy, pod ustawą S. O. Bazilego W. w monastyrze S. Spasa za Połockiem żyjących, z chronologią y przydatkiem niektórych służących do tego pożytecznych krajowych wiadomości, z rozmaitych dziejopisow y pism zebranych, / przez ... Ignacego Stebelskiego ... okazane i za pozwoleniem zwierzchności do druku podane. – W Wilnie [Vilnius]: w Drukarni Bazylianskiej, 1781–1783. – 8° (17 cm).

T.1. – 1781. – [118], 220, [50] s.

T.2.: Chronologia albo porządne według lat zebranie, znaczniejszych w Koronie polskiej y w Wiel: Xięstwie Litew: a mianowicie na Białey Rusi w Połocku dziejow y rewolucyi zwłaszcza tych, które się tyczą tak starodawnego monastyru S. Spasa za Połockiem niegdyś przez SS. Panny y Matki Ewfrozyinę i Parascewę Hegumenie rządzonego, jako też terazniejszego Klasztoru na zamku Połockim założonego, spisane przez ... Ignacego Stebelskiego ... – 1782. – [4], 474, [60] s.

T. 3: Przydatek do Chronologii, to jest rzeczy te, ktore w poprzedzających dwóch tomikach częstokroc się namieniały, a p[r]zez obszerność swoją umieścić się wygodnie tamże nie mogły, tu zręcznie przez samego Awtora ... Ignacego Stebelskiego... odłożone, i za pozwoleniem Zwierzchności do druku podane ... – 1783. – [6], 364, [40] s.

Estreicher 29, s. 265-266.

Штамп: **Наук. б-ка ОДУ ім. І. І. Мечникова** [зворот тит. с.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра, корінець із золотим тисненням.

Томи сплетені разом.

Інв. 314209, 314203, 314199

6/384

34. [**Starowski**, Szymon (1588-1656)]. Braterskie napomnienie Ad Dissidentes in Religione. Aby się skromnie y w pokoju zachowali. / Przez szlachcica polskiego uczynione. – [s. l.] : [s. n.], [1644]. – [24] s. ; 4° (19 cm).

Estreicher XXIII, s. 33.

Примітки чорнилами польською мовою. – Штамп: **Библиотека имп. Новорос. университета** [зворот тит. с.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра, обріз тонований (мармуровий).

Приплет: [Starowski, Szymon]. Prawdziwe objaśnienie Braterskiego napomnienia ad dissidentes in religione przed dwiema ląty wydānego. Ktore opācznym wytłumāczeniem teraz świeżo wydānym, anonymus deklārātor iākiś znośić vsiūie. – [s. l.], [1644] ; [Starowski Szymon]. Braterskie napomnienie Ad Dissidentes in Religione. Aby się skromnie y w pokoju zachowali. / Przez szlachcica polskiego uczynione. – [s. l.], [1644].

4/48

35. [**Starowski**, Szymon (1588-1656)]. Braterskie napomnienie Ad Dissidentes in Religione. Aby się skromnie y w pokoju zachowali. / Przez szlachcica polskiego uczynione. – [s. l.] : [s. n.], [1644]. – [14] s. ; 4° (19 cm).

Estreicher XXIX, s. 196.

Інв.: **29386** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Оправа сучасна виданню, півшкіра, обріз тонований (мармуровий).

Приплет. до: [Starowolski Szymon (1588–1656)]. *Braterskie napomnienie Ad Dissidentes in Religione. Aby się skromnie y w pokoju záchowáli. / Przez szlachcica polskiego uczynione.* – [s. l.], [1644].

Інв.: Н-60342

4/48

36. [Starowolski, Szymon (1588-1656)]. *Prawdziwe objaśnienie Braterskiego napomnienia ad dissidentes in religione przed dwiemá láty wydánego. Ktore opácznym wytłumáczeniem teraz świežo wydánym, anonymus deklárátor iákiś znośić vsíluie.* – [s. l.] : [s. n.], [1644]. – 82 s. ; 4° (19 cm).

Estreicher XXIX, s. 196.

Оправа сучасна виданню, півшкіра, обріз тонований (мармуровий).

Приплет. до: [Starowolski Szymon (1588–1656)]. *Braterskie napomnienie Ad Dissidentes in Religione. Aby się skromnie y w pokoju záchowáli. / Przez szlachcica polskiego uczynione.* – [s. l.], [1644].

4/48

37. **Stokowski, Jan.** *Apographvm virtvtvm Illustriřimi ac Reuerendissimi Domini, D. Petri Geńicki ... / quod nobilis Iohannes de Romiszowice Stokowski ... pio affectu & debita mentis veneratione, patrono ac fautori suo colendissimo, effinxit.* – Cracoviae [Kraków] : In Officina Typographica Stanislai Bertutowic, 1643. – [24] s. ; 4° (18 cm).

Estreicher XXIX, s. 311.

Штапм: **Бібліотека імп. Новорос. университета** [зворот тит. с.]. – Інв.: **65802** [чорнила, ост. с., закресл.]. – Штапм: **1946** [зворот тит. с.]. – Оправа відсутня.

Інв.: Н-62729

6/148

О. Л. Ляшенко,

ведущий библиотекарь Научной библиотеки
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
ул. Преображенская, 24, Одесса, 65082, Украина
тел. (0482) 34 80 11

**ПОЛЬСКАЯ РЕЛИГИОЗНАЯ ЛИТЕРАТУРА XVII–XVIII В.
В УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ**

Резюме

В статье дана характеристика экземпляров польских религиозных изданий XVII–XVIII в. из «рассеянных» коллекций, хранящихся в фондах Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова. Представлен короткий анализ экземпляров из книжных собраний монастыря премонстрантов в Витове и Кадетского Корпуса в Калише, а также из личных коллекций Антония Роговского, Жана-Батиста Кольбера, Михаила Павловского. Атрибутированы владельцы книг.

Ключевые слова: полоника, польская религиозная литература XVII–XVIII в., частные книжные коллекции, монастырь премонстрантов в Витове, Корпус кадетов в Калише, Антоний Роговский, Жан-Батист Кольбер, Михаил Павловский.

O. L. Liashenko,

Chief Librarian
Scientific Library of the
Odesa I. I. Mechnikov National University
24, Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine
Tel. (0482) 34 80 11

**POLISH RELIGIOUS LITERATURE OF THE 17TH–18TH CENTURIES
IN THE UNIVERSITY LIBRARY**

Summary

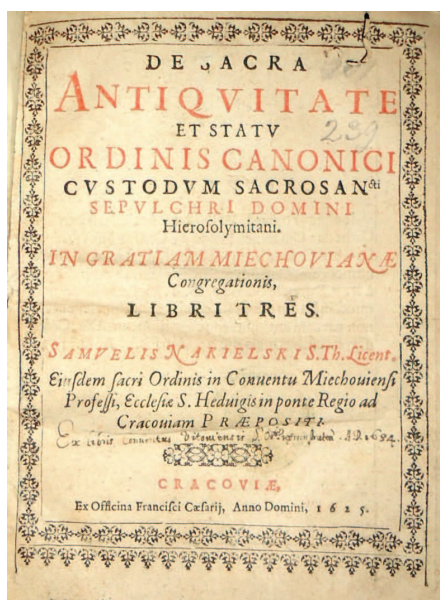
The article presents the characteristic of copies of Polish religious editions of 17th–18th century from “dispersed” collections contained in the Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov National University. The paper contains a short analysis of the copies from the monastery of Premonstratensians in Witów, Kalisz Cadet Corps, Antoni Rogowski, Jean-Baptiste Colbert, Mikhail Pavlovsky book collections, biographical data of book collections owners.

Key words: Polish books, Polish religious literature of 17th–18th centuries, private book collections, the monastery of Premonstratensians in Witów, Kalisz Cadet Corps, Antoni Rogowski, Jean-Baptiste Colbert, Mikhail Pavlovsky.

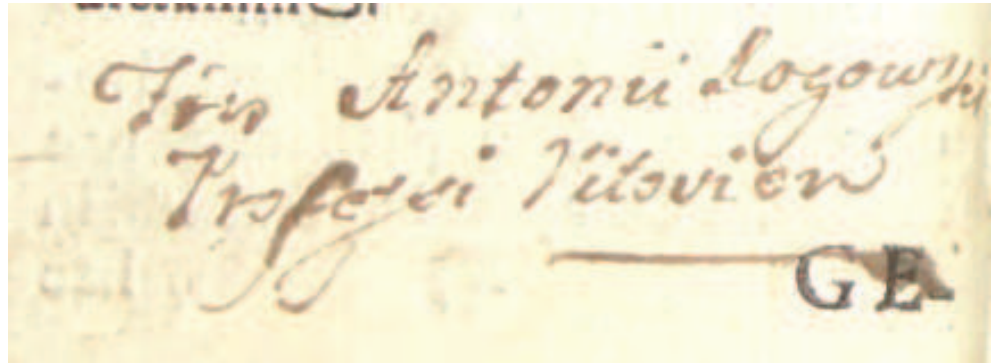
Ілюстрації

Іл. 1. Зворот титульної сторінки «Нової Гігантомахії ...» А. Кордецького (Ченстохова, 1717).

Іл. 2. Титульна сторінка видання «Про священну давнину Єрусалимського Ордену Святого Гробу Господнього» С. Накельського (Краків, 1625).

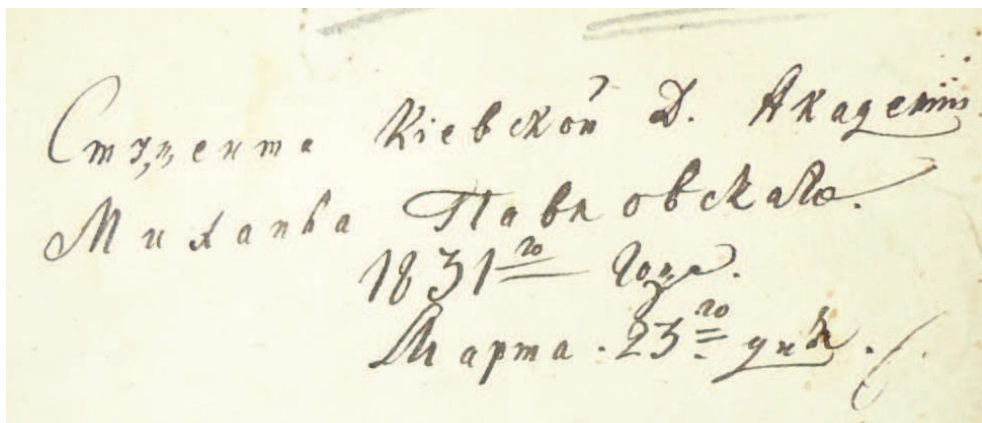
Лл. 3. Власницький запис Антонія Роговського у примірнику «Історії страстей Христових» А.-С. Радзівіла (Краків, 1652).

Лл. 4. Титульна сторінка «Нового Заповіту» (Краків, 1647).

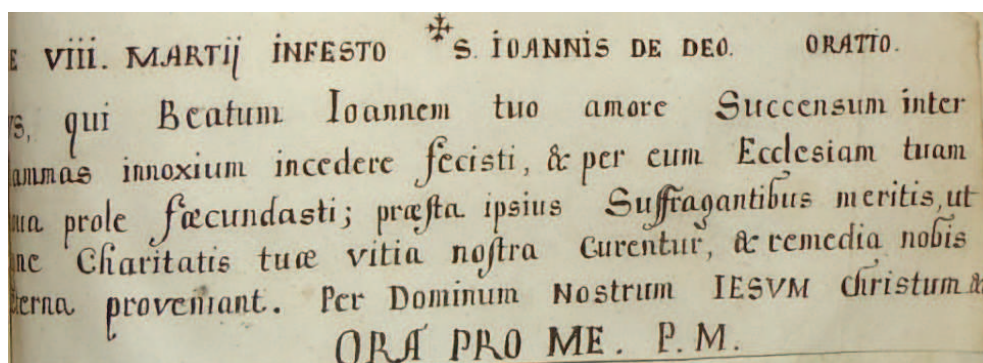
Іл. 5. Суперекслібрис Ж.-Б. Кольбера на оправі примірника «Плеяди гнєзненських єпископів ...»
С. Дамалєвича (Варшава, 1649).

Іл. 6. Власницький запис М. Павловського на форзаці примірника «Нової Гігантомахії ...»
А. Кордецького (Ченстохова, 1717).

Іл. 7. Гравюра «Ангелам своїм заповідає про тебе» братів Клауберів (Аусбург, [1760?]).

Іл. 8. Рукописна молитва до св. Яна з Кент у примірнику «Святих мес ...» (Краків, 1689).